

**เศรษฐกิจยามสงคราม (War Economy) นัยยะ
สำคัญต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจ
ระดับชาติของคนไทยเกาะกง**
**War Economy: Implications for the process
of stepping up to the Power Structure
of the Thai People in Koh Kong**

จตุรินทร์ ขวัญเนตร*

บทคัดย่อ

คนไทยเกาะกงนั้นถือเป็นกลุ่มคนไทยจำนวนหนึ่งที่อยู่เสียสัญชาติไทยอันเนื่องมาจากการเสียดินแดน ภายหลังจากการตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส และกลายเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน กลุ่มชนชั้นนำคนไทยเกาะกงได้กลายมาเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจโดยอาศัยความเป็นเครือข่าย กระบวนการก้าวขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของคนไทยเกาะกงนั้นเกิดจากการรวมตัวของคนไทยเกาะกงเพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ปัจจัยทางการเมืองที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเครือข่ายชนชั้นนำคนไทยเกาะกง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายด้านอุดมการณ์ เครือข่ายทางทหาร แนวร่วม และเครือข่ายทางการเมือง ขณะที่สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงเป็นเศรษฐกิจยามสงคราม (war economy) ซึ่งมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจกึ่งทุนนิยม มีวัตถุประสงค์เพื่อหล่อเลี้ยง

* อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (A lecturer of Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University) Email: jkwnnate@gmail.com

กองทัพและผู้คนในยามสงคราม โดยถือเป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสำคัญที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเครือข่ายชนชั้นนำคนไทยเกาะกง

คำสำคัญ : เศรษฐกิจยามสงคราม, โครงสร้างอำนาจ, คนไทยเกาะกง

Abstract

The Thai born Koh Kong people who lost their Thai nationality due to the loss of their territory after being under French-ruled and becoming part of Cambodia since 2447 (1904) until the present. Thais elite in Koh Kong became high roles of politics and economy. The process of the national power structure of the Thais in Koh Kong, formulated by the integration of Thais in Koh Kong to form a network in both formal and informal. Political factors affected the process of the national power structure of the elite network was the relationships between the ideological networks, military network, alignment, and political networks. The economy of Koh Kong was a war economy, which was war economy. The purpose was to nourish the army and people in wartime. It was an important economic condition that affected the process of national power structure of Thais elite network in Koh Kong.

Keywords: War Economy, Power Structure, The Thai Born Koh Kong People

1. บทนำ

คนไทยเกาะกงนั้นถือเป็นกลุ่มคนไทยจำนวนหนึ่งที่สูญเสียสัญชาติไทยอันเนื่องมาจากการเสียดินแดน (วรรณที รุ่งเรืองสภากุล และภิญโญ วีระสุขสวัสดิ์, 2545: 1) กลุ่มคนไทย 2 แผ่นดิน ที่เรียกว่า คนไทยเกาะกงนั้น คำว่า "ไทย" คือ ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ ในขณะที่คำว่า "เกาะกง" คือ ชื่อของถิ่นกำเนิดและถิ่นที่พักอาศัยของพวกเขา

คำว่า "ไทยเกาะกง" จึงเป็นนามที่บอกได้ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และถิ่นกำเนิด ถิ่นที่มาของกลุ่มชนเหล่านี้ได้โดยชัดเจน ซึ่งกลุ่มคนไทยเกาะกงนี้มีประวัติศาสตร์ร่วม (histoire commune) เป็นสิ่งที่ยึดโยงคนเชื้อสายไทยเกาะกงเข้าไว้ด้วยกันได้อย่างเหนียวแน่นที่สุด โดยมีการไปมาหาสู่กันระหว่างจังหวัดตราดและเกาะกงในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยยังคงความรู้สึกของความเป็นไทย เป็นพี่น้องกันอยู่ตลอดเวลา (ประโยชน์โยธาภิรมย์, 2540: ๘)

เกาะกงแต่เดิมนั้นเคยเป็นของไทยมาก่อน ปากฎหลักฐานสำคัญเมื่อปี พ.ศ. 2398 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการให้ตั้งเกาะกง โดยพระราชทานนามเมืองนี้ว่า เมืองปัจจันตคิริเขตร์ เพื่อให้เป็นเมืองหน้าด่านทางชายฝั่งทะเลตะวันออกของไทย เนื่องจากเป็นเมืองที่มีเขตติดต่อกับเขมรและญวน เหตุที่รัชกาลที่ 4 พระราชทานนามเกาะกงว่า ปัจจันตคิริเขตร์ ก็เพื่อให้คล้องจองกับชื่อเมืองประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งอยู่ทางด้านภาคตะวันตกของไทย ซึ่งตั้งอยู่ในแนวรุ้ง (latitude) เดียวกัน ถึง พ.ศ. 2422 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสายสนธิทวงศ์จัดตั้งสถานีทหารเรือขึ้นตามชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกที่เมืองชลบุรี บางพระ อำเภอบางละมุง เมืองระยอง เมืองแกลง เมืองจันทบุรี อำเภอลอง เมืองตราด เมืองปัจจันตคิริเขตร์และเกาะเสม็ดนอก เพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากฝรั่งเศสทางทะเล (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 35)

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2435 ฝรั่งเศสได้เริ่มดำเนินการทางทหารใช้กำลังเข้าบีบบังคับไทย โดยยกกองทัพมาเข้าขับไล่อาวไทยให้ถอยร่นออกจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ทำให้ความยุ่งยากทางชายแดนไทยเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรมการปรึกษาการป้องกันพระราชอาณาเขตขึ้นและจัดกองบัญชาการทัพอยู่ที่ตามหัวเมืองชายทะเลแต่ละด้านขึ้นด้วย

ในปี พ.ศ. 2436 รัฐบาลสยามได้แต่งตั้งให้นายพลเรือจัตวาพระยาชลยุทธโยธินทร์ เป็นผู้จัดการป้องกันพระราชอาณาเขตทางหัวเมืองฝ่ายตะวันออก ทางกระทรวงการต่างประเทศได้มีคำสั่งมายังผู้ว่าราชการเมืองแถบนี้ ซึ่งรวมทั้งเมืองตราดและเมืองปัจจันตคิริเขตร์ด้วย ให้ช่วยพระยาชลยุทธโยธินทร์จัดการทุกอย่างที่เกี่ยวกับ

การป้องกันพระราชอาณาเขต การเสียดินแดนจังหวัดปัจฉิมคีรีเขตร (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 37)

การส่งมอบตราคืนให้กับฝรั่งเศสนั้นเกิดจากเหตุการณ์วิกฤต ร.ศ. 112 ในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา เรือรบฝรั่งเศสสามารถฝ่าแนวป้องกันของสยามเข้ามาทอดสมอในกรุงเทพฯ ได้ ฝ่ายฝรั่งเศสยื่นคำขาดให้ฝ่ายไทยปฏิบัติตามเมื่อ 20 กรกฎาคม โดยให้เวลาตอบ 48 ชั่วโมง ฝ่ายไทยได้ตอบข้อเรียกร้องเมื่อ 22 กรกฎาคม แต่ไม่เป็นที่พอใจของฝ่ายฝรั่งเศส ดังนั้นในวันที่ 24 กรกฎาคม ฝรั่งเศสจึงประกาศตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย สองวันถัดมา (26 กรกฎาคม) ฝรั่งเศสได้สั่งให้ผู้บัญชาการกองเรือภาคตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งอนปิดล้อมอ่าวไทย ตั้งแต่แหลมเจ้าลายถึงบริเวณแหลมกระบัง และในวันที่ 29 กรกฎาคม ฝรั่งเศสได้ประกาศปิดล้อมอ่าวไทยครั้งที่ 2 โดยขยายเขตเพิ่มบริเวณเกาะเสม็ด จนถึงแหลมลิง รวม 2 เขต ฝ่ายไทยจำต้องยอมรับคำขาดของฝรั่งเศสที่ยื่นไว้แต่เดิมในวันเดียวกันนั่นเอง แต่ในวันรุ่งขึ้นฝรั่งเศสถือโอกาสยื่นคำขาดเพิ่มเติมอีก โดยประกาศยึดปากน้ำและเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกัน และบังคับให้ไทยถอนตัวออกจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงอีกด้วย ไทยจำเป็นต้องยอมรับโดยไม่มีทางเลือก เมื่อฝ่ายไทยปฏิบัติตามคำขาดนั้นแล้ว ฝรั่งเศสจึงได้ยกเลิกการปิดอ่าวในวันที่ 3 สิงหาคม เวลา 12.00 น. แต่การยึดปากน้ำและเมืองจันทบุรียังคงยึดไว้ตามเดิม (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 37)

ต่อมาได้มีการทำสัญญาสงบศึกกันโดยหนังสือสัญญาฉบับลงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) ในหนังสือสัญญาฉบับนี้ มีข้อความระบุไว้ในอนุสัญญาผนวกต่อท้ายหนังสือสัญญาข้อ 6 ว่า "คอนเวอนแมนต์ (government-รัฐบาล) ฝรั่งเศสจะได้ตั้งอยู่ต่อไปที่เมืองจันทบุรี จนกว่าจะได้ทำการสำเร็จแล้วตามข้อความในหนังสือสัญญานี้..."

แม้ทางฝ่ายไทยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ฝรั่งเศสบีบบังคับทุกอย่าง ฝรั่งเศสก็ยังไมยอมถอนทหาร ยังคงยึดจันทบุรีไว้อีกเป็นเวลานานถึง 10 ปี เป็นเหตุให้ต้องมีการตกลงทำสัญญาขึ้นใหม่อีกฉบับหนึ่งคือ อนุสัญญาลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2445 แต่หนังสือฉบับนี้ฝรั่งเศสไม่ยอมให้สัตยาบันและไม่ถอนกำลังออกจากจันทบุรี จึงได้ตกลงมีสัญญาอีกฉบับหนึ่ง คือ สัญญาลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2446 คราวนี้ฝรั่งเศสจึง

ถอนกำลังออกจากจันทบุรี แต่ได้เข้ายึดครองเมืองตราดและบรรดาเกาะทั้งหลาย ภายใต้อาณัติของฝรั่งเศสไป ซึ่งรวมถึงเกาะกงแทน ฝ่ายไทยจำต้องมอบเมืองตราดและเมืองประจันตคีรีเขตให้แก่ฝรั่งเศสในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2447

พื้นที่ดังกล่าวได้ตกอยู่ในการยึดครองของฝรั่งเศส จนถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2449 จึงได้มีการตกลงทำหนังสือสัญญาขึ้นอีกฉบับหนึ่งเรียกว่า "หนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปเรลลีเดนต์แห่งรีพับลิคฝรั่งเศส" ฝรั่งเศสจึงคืนเมืองตราดให้ไทยตามเดิม แต่ฝ่ายไทยจะต้องยอมยกดินแดนเขมรส่วนใน (มณฑลบูรพา) คือ เมืองพระตะบอง เมืองเสียมราฐ และเมืองศรีโสภณ เป็นเงื่อนไขแลกเปลี่ยน แต่ปรากฏว่าเมืองปัจจันตคีรีเขตร (เกาะกง) นั้น ฝรั่งเศสมิได้คืนให้ไทยแต่ประการใด เมืองปัจจันตคีรีเขตร (เกาะกง) จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชาไปโดยปริยาย นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

2. การก้าวขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำคนไทยเกาะกง

ภายหลังจากการตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสและกลายเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447 เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน คนไทยเกาะกงนั้นถือเป็นกลุ่มคนไทยจำนวนหนึ่งที่สูญเสียสัญชาติไทย (วรรณที รุ่งเรืองสภาคูล และภิญโญ วีระสุขสวัสดิ์, 2545: 1) และอยู่ในฐานะ "คนพลัดถิ่นผู้ตกเป็นเหยื่อ" (victim diaspora) จากการเคลื่อนย้ายเขตแดนประเทศ (border displacement) กลายเป็นคนพลัดถิ่นในบ้านของตนเอง กลุ่มคนไทย 2 แผ่นดิน ที่เรียกว่า คนไทยเกาะกงนั้น คำว่า "ไทย" คือ ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ ในขณะที่คำว่า "เกาะกง" คือ ชื่อของถิ่นกำเนิด และถิ่นที่พักอาศัยของพวกเขา คำว่า "ไทยเกาะกง" จึงเป็นนามที่บอกได้ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และถิ่นกำเนิด ถิ่นที่มาของกลุ่มชนเหล่านี้ได้โดยชัดเจน ซึ่งกลุ่มคนไทยเกาะกงนี้มีประวัติศาสตร์ร่วม (histoire commune) เป็นสิ่งที่ยึดโยงคนเชื้อสายไทยเกาะกงเข้าไว้ด้วยกันได้อย่างเหนียวแน่นที่สุด โดยมีการไปมาหาสู่กันระหว่างจังหวัดตราดและเกาะกงในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยยังคงความรู้สึกของความเป็นไทย เป็นพี่น้องกันอยู่ตลอดเวลา

ผลจากเหตุการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านเชื้อสายไทยเมื่อได้ทราบความว่าตนเองไม่ได้เป็นชาวสยามอีกต่อไปแล้วก็รู้สึกเศร้าเสียใจเป็นอย่างมาก บ้างก็พากันยอมทิ้งบ้านเรือนเรือกสวนไร่นาของตนเองและอพยพกลับเข้ามาอยู่ในดินแดนสยาม แต่ส่วนมากก็ยังรู้สึกผูกพันและเสียตายนบ้านเรือนและทรัพย์สินของตนเอง จึงไม่ยอมอพยพออกจากพื้นที่ อย่างไรก็ตามผลพวงของการเคลื่อนย้ายเขตแดนประเทศดังกล่าวส่งผลให้คนพลัดถิ่นไทยเกาะกงนั้น มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจได้แก่

ประการแรก การมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน ทำให้คนเชื้อสายไทยจากเกาะกงเกิดความรู้สึกร่วมกันว่าพวกเขามาจากที่เดียวกัน ผ่านประสบการณ์มาแบบเดียวกัน พวกเขาเหล่านี้ผ่านช่วงชีวิตที่ต้องประสบกับการตกเป็นคนอื่นบนแผ่นดินอื่นมาด้วยกัน พบเห็นและมีประสบการณ์ที่ต้องอยู่ภายใต้รัฐบาลเจ้าสีหนุที่ห้ามพูด อ่าน มีหนังสือไทยไว้ในบ้านด้วยกัน ผ่านการต่อสู้เพื่อปลดแอกตนเองมาด้วยกัน ผ่านการพลัดพรากจากคนที่รัก ความอดอยาก และการอพยพข้ามพรมแดนอย่างยากลำบากโดยการเดินเท้าและเดินเรือมายังประเทศไทยด้วยกัน ฯลฯ (ประเสริฐ ศิริ, 2556)

ประการที่สอง ระบบเครือญาติ ชาวบ้านในสองพื้นที่ข้ามพรมแดนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันเครือญาติกันและมักจะรู้จักคุ้นเคยกันอย่างดีเนื่องจากมีบรรพบุรุษที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันมาก่อน คนไทยทางคลองใหญ่จึงคอยช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ให้แก่คนไทยเกาะกง

ประการที่สาม การใช้ภาษา คนเชื้อสายไทยจากเกาะกง พูดภาษาไทย ด้วยสำเนียงเหมือนกับคนไทยในอำเภอคลองใหญ่ ซึ่งก็แตกต่างกับสำเนียงของคนเขมรที่พูดภาษาไทย ความสามารถในการจำแนกสำเนียงเสียงพูดเหล่านี้ต้องอาศัยคนในพื้นที่หรือคนเชื้อสายไทยจากเกาะกงเป็นผู้ฟัง ชาวบ้านเชื้อสายไทยจากเกาะกงหลายคน พูดภาษาเขมรได้ เนื่องจากเกิดและประกอบอาชีพที่เกาะกง แต่ก็ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถอ่านและเขียนภาษาเขมรได้ สำหรับเรื่องการพูดภาษาเขมร พบว่า ชาวบ้านเชื้อสายไทยจากเกาะกงหลายคนเล่าว่าในยุคเขมรแดง พวกเขาแทบจะต้องกลายเป็นใบ้เนื่องจากไม่กล้าพูดภาษาเขมรสำเนียงไทย มิฉะนั้นจะโดนฆ่าเนื่องจากภาษาเขมรสำเนียงไทยจะทำให้ทหารเขมรแดงทราบว่าตนที่พวกเขาเป็นคนไทย

ประการที่สี่ ความเชื่อทางศาสนา คนเชื้อสายไทยที่เกาะกงนับถือศาสนาพุทธ ในยุคของเจ้าสีหนุที่พระสงฆ์ไทยและคนไทยถูกบังคับให้สวมมนต์แบบเขมร ทำให้ชาวบ้านอี๊ดอัดใจมาก ดินแดนเกาะกงในอดีต มีพระเกจิอาจารย์ที่เป็นที่เคารพสักการะอย่างมากของชาวบ้านไทยเกาะกงอยู่ 3 องค์ด้วยกันคือ หลวงพ่อหมึก วัดปากคลองสนามควาย หลวงพ่อรอด วัดพนมกรุง และหลวงพ่อเวียน วัดเกาะกะปิ ซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดเกาะกง กัมพูชา ปัจจุบันนี้หลวงพ่อก็คงยังมีศักดิ์ยังเป็นที่ยึดการบูชาของชาวบ้านไทยเกาะกงทั้งที่อยู่เกาะกงและที่คลองใหญ่ โดยเฉพาะหลวงพ่อหมึก ที่ชาวบ้านเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก รูปปั้นจำลองของหลวงพ่อหมึกที่วัดคลองใหญ่ก็เปรียบเสมือนการสืบทอดความเชื่อของคนเชื้อสายไทยจากฝั่งเกาะกงมาสู่ฝั่งคลองใหญ่เช่นกัน

ประการที่ห้า การมีความรู้สึกร่วมกัน สิ่งนี้เป็นผลพวงมาตั้งแต่การมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีคำพูดประโยคหนึ่งที่น่าจะได้ยินเสมอ ๆ จากชาวบ้านเชื้อสายไทยจากเกาะกงเวลาที่พวกเขาเล่าเรื่องราวที่ผ่านมาของตนเองว่า “คนไทยเกาะกง อยู่เขมรเขาเรียกว่า “เขียมเกาะกง” อยู่ไทยเขาเรียกว่า “เขมร” ซึ่งคำพูดประโยคนี้นี้ถือเป็นข้อความที่แสดงความรู้สึกที่น้อยใจ และ บ่งบอกถึงความเป็นคนอื่นบนแผ่นดินอื่นและบนแผ่นดินแม่ของบรรพบุรุษพวกเขาได้เป็นอย่างดี (ประเสริฐ ศิริ, 2556)

ชีวิตของคนไทยเกาะกงต้องเผชิญกับปัญหาการสู้รบแย่งชิงอำนาจทางการเมืองอยู่ตลอดเวลาในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อย ถูกจำกัดกวาดล้าง เช่นฆ่าตลอดเวลา ท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าวทำให้คนไทยพากันลุกขึ้นมาจับอาวุธขึ้นต่อสู้คนชาติเขมรให้พ้นไปจากเกาะกง เพื่อให้คนไทยได้รับความมีเสรีภาพ อิศรภาพ มีสิทธิในการปกครองตนเอง (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2540: 272) ตลอดระยะเวลาของการต่อสู้ที่ยาวนาน คนไทยเกาะกงได้เชื่อมร้อยเครือข่ายของตนเองเข้ากับคณะอิสระหรือเขมรอิสระ จนได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส คณะอิสระที่เกาะกงไม่เคยยุติการเคลื่อนไหวโดยปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา เนื่องจากพวกเขาได้ข้อสรุปว่า “เพราะรัฐบาลจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร เจ้าหน้าที่ที่เคยฆ่าคนเกาะกง เอาตัวเขาคงดีคงอยู่ ยังคงเป็นเจ้าเป็นนายไม่เปลี่ยนแปลงไปไหน จึงต้องทำลายกันต่อไป” (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2540: 270) ดังนั้นขบวนการต่อสู้ของคนไทยเกาะกงในคณะ

อิสระ ภายใต้การนำของนายประสิทธิ์ จิตศิลป์ จึงสร้างความสัมพันธ์และเข้าร่วมกับ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (Indochinese Communist Party: ICP) ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ประเทศ คือ เวียดนาม ลาว และกัมพูชา ต่อมาจึงได้แตกออกเป็น 3 พรรค ของ กัมพูชาเรียกว่าพรรคประชาชนปฏิวัติเขมร (Kmaer People's Revolution Party: KPRP) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า พรรคประชาชนเขมร ก่อนจะเปลี่ยนชื่อมาเป็น พรรคคนงาน เขมร และกลายเป็นพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาในที่สุด (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 93-125)

ในยุคเขมรแดง ภายใต้การนำของพอลพต กล่าวได้ว่าเป็นยุคมืดที่สุดของ ประวัติศาสตร์เขมร ที่มีการเข่นฆ่าคนชาติเดียวกันอย่างเหี้ยมโหดทารุณ ด้วยข้อหา ชัดขวางการปฏิวัติ ประกอบด้วย ผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือหรือตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับ นโยบายของรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย (Democratic Kampuchea) ผู้ทำลายต่อ อำนาจรัฐ และกลุ่มผู้นิยมเวียดนาม คนไทยเกาะกงซึ่งต่อมารวมตัวกันภายใต้พลพรรค คนไทยเกาะกงได้ติดต่อไปยังเวียดนามให้ทราบถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เวียดนามตอบ กลับมาว่า “ยินดีจะหารื้อด้วย” ใส ภูทอง และเตียบัญจึงติดต่อไปมากับเวียดนาม ซึ่ง สุรน เซน กล่าวว่าการโค่นล้มเขมรแดงนั้นมาจากการประสานงานร่วมกัน 5 ฝ่าย คือ (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 135-145)

กลุ่มที่ 1 นำโดย เฮง ส่ารินและเจียซิม ทางภาคตะวันออกเฉียง

กลุ่มที่ 2 นำโดย นู ทอง ทางภาคอีสาน

กลุ่มที่ 3 นำโดยแปนโตวันณ์เจีย สด และจัน ซี ปัญญาชนที่ได้รับการฝึกฝน จากเวียดนาม

กลุ่มที่ 4 นำโดยสุรน เซน กองกำลังใหม่

กลุ่มที่ 5 นำโดย ใส ภูทอง และเตียบัญกลุ่มต่อต้านเขมรแดงในประเทศไทย

ในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2522 กองกำลังแนวร่วมสามัคคีประชาชนกู้ชาติ กัมพูชา (National United Front for Nation Salvation, Solidarity and Liberation of Cambodia) สามารถปลดปล่อยกัมพูชาโดยยึดกรุงพนมเปญได้สำเร็จ เป็นอันสิ้นสุดยุค เขมรแดง อันเป็นยุคมืดที่ยาวนานถึง 3 ปี 8 เดือน 20 วัน (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 141)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447 นับเป็นเวลากว่า 113 ปี ที่คนไทยบนเกาะกงพยายามดิ้นรนต่อสู้เพื่อรักษาสีทิว ผลประโยชน์และอัตลักษณ์ความเป็นคนไทย ในปัจจุบันยังพบว่าชาวไทยบนเกาะกงยังคงไปมาหาสู่ติดต่อกับคนไทยทั้งญาติพี่น้อง ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ทั้งด้านการศึกษา การขอสัญชาติ การติดต่อค้าขาย จากความจำเป็นดังกล่าวผลักดันให้ผู้นำคนไทยเกาะกงได้อาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ในการสร้างเครือข่ายจนกลายเป็นชนชั้นนำของประเทศกัมพูชาหลังสิ้นสุดยุคเขมรแดงจนถึงปัจจุบัน เช่น

1) ไล่ ภูทอง อดีตสมาชิกกรรมการกลาง กรรมการเมืองพรรคประชาชน ปฏิวัติและรองประธานสภาแห่งรัฐ (state council) เทียบเท่าประมุขแห่งรัฐในขณะนั้น คือ เสง สัมรินเป็นแกนนำของพลพรรคไทยเกาะกงเข้าประสานกับแนวร่วมสามัคคีประชาชาติกู้ชาติกัมพูชาด้วยความช่วยเหลือของเวียดนาม จึงสามารถโค่นพลพตได้สำเร็จ และเป็นผู้ที่เสนอชื่อ สุน เชน ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี จนได้ครองอำนาจยาวนานมาถึงปัจจุบัน (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 165-165)

2) พลเอกเตี้ย บัญ หรือนายสังวาลย์ หินกลิ้ง ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเสียมราฐ สังกัดพรรคประชาชนกัมพูชา เตี้ย บัญ ได้สมรสในปี พ.ศ. 2518 กับ เตือนใจ ธรรมเกษร (เตา เตือน-Tao Toeun) บุตรสาวของแซม ธรรมเกษร ซึ่งเป็น 1 ใน 7 อดีตผู้นำพรรคไทยเกาะกง ที่ถูกเขมรแดงลวงไปสังหารใน พ.ศ. 2517 เตี้ย บัญ มีความสามารถทางการทหาร มีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับไล่ ภูทอง และนายทหารระดับสูงของไทยจำนวนมาก ทำให้เขาสามารถดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ได้ แม้ว่าสื่อมวลชนต่างประเทศจะมองว่าไล่ ภูทองถูกลดความสำคัญลง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ที่ไล่ ภูทองถูกย้ายเป็นคณะกรรมการตรวจสอบของพรรคประชาชนกัมพูชา อีกทั้งสุขภาพก็ทรุดโทรม และใช้เวลาส่วนใหญ่ในไทย ขณะที่เส้นสายของสุน เชน และเจีย ซี มมีมากขึ้น ซึ่งน่าจะส่งผลกระทบต่อเตี้ย บัญ แต่ในเวลาเกือบ 2 ทศวรรษ เตี้ย บัญ ยังคงรักษาสถานะของตัวเองได้เป็นอย่างดี (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 167-177)

3) จา เรียง หรือนายจำเรียง ศิริวงศ์ (กำนันเง้า) สมาชิกแนวร่วมกู้ชาติอินโดจีน ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2498 ได้รับเลือกให้เป็นกำนันของเนินตะเคียน จนในปี

พ.ศ. 2514 ได้ไปเป็นนายด่านอยู่ที่ท่าเรือแพรกษัตริย์ ภายหลังจากฝ่ายเขมรแดงเรืองอำนาจจึงได้หลบภัยมาอยู่ในประเทศไทย เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2518 จนกระทั่งแนวร่วมสามัคคีประชาชนติ๊กงักพูซาซึ่งประสานกับเวียดนาม โค่นล้มเขมรแดงได้สำเร็จ จึงเดินทางกลับกัมพูซาอีกครั้ง นายไต้ ภูทองเสนอชื่อให้เป็นที่รัฐมนตรีช่วยคลังและผู้ช่วยผู้ว่าการธนาคารแห่งชาติกัมพูซา ต่อมาในปี พ.ศ. 2424 จึงได้ขึ้นเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งชาติกัมพูซา ซึ่งถือว่าเป็นผู้กุมหัวใจเศรษฐกิจของกัมพูซา (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 179-187)

4) พลตำรวจเอกทอง จ้อน หรือนายจ้อน อินทสุวรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันเป็นสมาชิกวุฒิสภา

5) รุ่ง พราหม์เกษร เป็น 1 ในผู้นำสำคัญของพลพรรคคนไทยเกาะกง และเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเกาะกงคนแรกหลังเขมรแดงล่มสลาย ผลงานชิ้นเอกคือการพลิกพื้นที่สร้างเมืองเกาะกงกลับขึ้นมาใหม่อีกครั้ง นอกจากนี้ยังเคยเป็นสมาชิกสภาแห่งชาติอีกด้วย (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 189-192)

6) ยุทธ ภูทอง อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเปรยแวงและผู้ว่าราชการจังหวัดเกาะกง มีศักดิ์เป็นหลานของไต้ ภูทองและรุ่งพราหม์เกษร (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 193)

7) พลเรือเอกเตียววิน ผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งเป็นน้องชายของเตียวบัญญัติ

8) ลี ยง พัด หรือนายพัด สุภาภา นักธุรกิจชาวไทยเกาะกง ที่ได้รับฉายาว่า 'เจ้าพ่อเกาะกง' เป็นเจ้าของอาณาจักรธุรกิจใหญ่กลุ่มหนึ่งของกัมพูซาชื่อ แอลวายพี กรุ๊ป (L.Y.P.Group) ช่วงเกิดสงครามในกัมพูซา พัด สุภาภา อยู่ที่จังหวัดตราด พอเขมรแดงหมดอำนาจลงในปี 2522 จึงกลับเกาะกง และร่วมกับเพื่อนทำการค้าเครื่องยนต์ เก้าอี้นำเข้าจากสิงคโปร์ขึ้นท่าเรือที่เกาะกง ต่อมาได้รับโอนธุรกิจนำเข้านูหรือต่างประเทศ แต่เพียงผู้เดียวจากพันธมิตรที่มีสายสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้นจึงตั้งบริษัท ฮีโรคิง อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด เพื่อผูกขาดขายนูหรือในประเทศกัมพูซาธุรกิจที่สร้างรายได้มหาศาลให้ลี ยง พัดคือ สัมปทานขุดทรายในเกาะกง เขาได้รับเลือกตั้งเป็นนายกสมาคมชาวไทหล่าของจังหวัดเกาะกง

9) นายประเสริฐ ศิริ นักธุรกิจชาวไทยเกาะกง อดีตประธานหอการค้าจังหวัดตราด ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ประธานที่ปรึกษาฝ่ายต่างประเทศ หอการค้าจังหวัดตราด ผู้ที่เคยพาจอมพล ป. พิบูลสงครามลี้ภัยการเมืองจากบ้านหาดเล็กสู่ประเทศกัมพูชา นอกจากนี้เป็นผู้ทำธุรกิจทำเทียบเรือกัลปังหา จนประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นยังเป็นผู้ประสานงานระหว่างจังหวัดตราด และจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชาในการดำเนินงานและแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นผู้เริ่มโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา เมื่อปี พ.ศ. 2539 รวมทั้งให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินการบริเวณชายแดนไทย กัมพูชา (ประเสริฐ ศิริ, 2556)

จากปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้เห็นว่ากลุ่มชนชั้นนำคนไทยเกาะกงได้กลายมาเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจโดยอาศัยความเป็นเครือข่าย ภายใต้ความมีพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความเคลื่อนไหวไปมาระหว่างพรมแดน ความเป็นไทยเกาะกงได้อำนวยให้กลุ่มชนชั้นนำเหล่านี้ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองซึ่งมีผลต่อการจัดความสัมพันธ์ภายใต้บริบทใหม่ ชนชั้นนำคนไทยเกาะกงนั้นได้อาศัยการสร้างเครือข่ายในการก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้มีอำนาจเศรษฐกิจและการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

กระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของชนชั้นนำคนไทยเกาะกงตั้งแต่สมัยตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส จนกระทั่งเมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองและสงครามภายในประเทศสิ้นสุดลง พร้อมกับปรากฏการณ์การขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเหล่าผู้นำพลพรรคไทยนั้น สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการก้าวขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของคนไทยเกาะกงนั้นเกิดจากการรวมตัวของคนไทยเกาะกงเพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีลักษณะของเครือข่ายด้านอุดมการณ์ถือเป็นเครือข่ายสำคัญประการแรกที่ปรากฏขึ้นและอยู่คู่กับเครือข่ายด้านการเมืองและการทหารเสมอ การผสมผสานกันของเครือข่ายทั้งสามนำไปสู่การก่อรูปของโครงสร้างอำนาจระดับชาติในกัมพูชาภายใต้เงื่อนไขเชิงบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของการตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสจากการล่าอาณานิคมและการเกิดสงครามกลางเมืองภายในประเทศตลอดช่วงเวลายาวนานกว่า 1 ศตวรรษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2406 – 2522

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการก่อรูปของโครงสร้างอำนาจระดับชาติในกัมพูชานั้น มีลักษณะสอดคล้องกับที่ Domhoff และ Mann (2002) ได้เสนอ กล่าวคือ เครือข่ายอำนาจในมุมมองของ Domhoff และ Mann ที่มองว่าเครือข่ายอำนาจหลัก ๆ ที่จะนำไปสู่การก่อรูปโครงสร้างอำนาจนั้นประกอบไปด้วย 4 เครือข่ายหลัก คือ เครือข่ายทางอุดมการณ์ (ideological) เครือข่ายทางเศรษฐกิจ (economic) เครือข่ายทางการเมือง (political) และเครือข่ายทางทหาร (military) หรือที่รู้จักกันในนามของ “IEPM Model” โดยเน้นถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะที่เป็นทางการของการจัดตั้งองค์การในการขับเคลื่อนที่จะนำไปสู่การก่อรูปของโครงสร้างอำนาจเมื่อองค์การภายใต้เครือข่ายทั้งสี่ประการประสานกันแบบสนิท อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า กระบวนการก่อรูปโครงสร้างอำนาจของคนไทยเกาะกงในช่วงแรกนั้น มีลักษณะทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่ภายใต้เครือข่ายสำคัญ 3 ประการคือ เครือข่ายด้านอุดมการณ์ เครือข่ายทางการเมืองและเครือข่ายทางทหารโดยอยู่บนเงื่อนไขทางเศรษฐกิจยามสงคราม (war economy)

3. เงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเครือข่ายชนชั้นนำคนไทยเกาะกง

ในการศึกษาเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเครือข่ายชนชั้นนำคนไทยเกาะกงพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางทหาร แนวร่วม เครือข่ายทางการเมืองและพรรค วางอยู่บนฐานของเศรษฐกิจยามสงครามที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในกระบวนการก่อรูปโครงสร้างอำนาจดังกล่าว

3.1 สภาพเศรษฐกิจของกัมพูชาในช่วงก่อนการตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส

วิถีความเป็นอยู่ของกัมพูชานั้นผูกพันอยู่กับ ฤดูกาล น้ำ ข้าว และระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เมื่อย้อนกลับไปในยุคก่อนประวัติศาสตร์ของกัมพูชา เรารู้แต่เพียง

ว่าพวกเขานิยมบริโภคปลาแก้มมาก แต่หลัง 1000 ปีก่อนคริสตกาลเป็นต้นมา ชาว
กัมพูชาก็นิยมเลี้ยงหมู เลี้ยงควาย ทำไร่เลื่อนลอย ปลูกเผือก ปลูกมัน และข้าวพันธุ์
ต่าง ๆ การติดต่อด້าขายระหว่างอินเดียยุคก่อนประวัติศาสตร์นำไปสู่การแลกเปลี่ยน
ทางวัฒนธรรม ซึ่ง พอล มูซ ได้เสนอไว้ว่า กัมพูชากับอินเดียได้นั้นเป็นดินแดนที่มี
วัฒนธรรม “แบบมรสมุ” เหมือนกัน โดยเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนใน
ดินแดนทั้งสองนับถือผีบรรพบุรุษและเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการกสิกรรม การติดต่อด
ค้าขายดังกล่าวโดยส่วนใหญ่แล้วมีของป่าเป็นสินค้าสำคัญ เช่น ช้างป่า งาช้าง นอแรด
ขนนก เครื่องเทศอบเชย ยางไม้ หนังสัตว์ ไม้หอม จนเมื่อถึงยุคอาณาจักรพระนครใน
ส่วนที่เกี่ยวกับการเกษตรนั้น จู ต้า กวน ทูตจีนได้บันทึกไว้ว่า กัมพูชาสามารถเก็บเกี่ยว
ผลผลิตทางการเกษตรได้ปีละสามถึงสี่ครั้ง จากระบบชลประทานที่ถูกสร้างและพัฒนา
ต่อเนื่องในช่วงเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตามที่ จู ต้า กวน ได้บันทึก
เกี่ยวกับปริมาณน้ำฝนที่ตกไว้ว่า ในประเทศนี้ฝนตกครั้งปี ส่วนอีกครึ่งปีแทบไม่มีฝนเลย
จากเดือนสิบจนถึงเดือนสามปีต่อมา ฝนไม่ตกเลย มีแต่เรือเล็ก ๆ เท่านั้น ที่สัญจรไปมา
ในทะเลสาบใหญ่นี้ได้ ดังนั้นการเก็บเกี่ยวผลผลิตเช่นนี้คงเป็นไปได้ทุกส่วนของ
กัมพูชา ในแง่การติดต่อดค้าขายเป็นไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะกับจีน สินค้าส่งออก
ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 นั้น เป็นสินค้าส่งออกประเภทเดียวกับสมัยอาณาจักรพูนัน
เรื่อยมาจนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 20 (แซนด์เลอร์, 2543: 3-113)

ไมเคิล วิเคอร์รี่ ได้กล่าวโดยอ้างหลักฐานจีนว่ามีการย้ายเมืองหลวงบริเวณที่
เป็นศูนย์กลางทางภูมิศาสตร์จากดินแดนตอนในที่ปลูกข้าวทางตะวันตกเฉียงเหนือของ
กัมพูชา ไปยังพนมเปญในคริสต์ศตวรรษที่ 14 โดยสัมพันธ์กับการขยายตัวอย่างรวดเร็ว
ของการค้าทางทะเลระหว่างจีนกับเอเชียอาคเนย์ ในระหว่างปี พ.ศ. 1914-1922 พบว่า
มีการส่งคณะทูตบรรณาการจากกัมพูชาไปจีนกว่าสิบสองครั้ง โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อ
การค้า กล่าวได้ว่าถึงครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 17 กัมพูชาได้กลายเป็นรัฐชายฝั่ง
(maritime kingdom) ครั้งแรกนับจากสมัยพูนัน ผู้นำของอาณาจักรมั่งคั่งรุ่งโรจจาก
การค้าทางทะเลกับพ่อค้าชาวยุโรป ชาวจีน และชาวมาเลย์ ซึ่งมาจากฝั่งสุมาตราและ
สุลาเวซี (แซนด์เลอร์, 2543: 123-146)

ราวครึ่งศตวรรษก่อนที่พวกฝรั่งเศสจะเข้ามาสถาปนารัฐในอาณัติอาหรับเหนือดินแดนกัมพูชาในปี พ.ศ. 2406 ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในชนบท เมื่อใหญ่ที่สุดคือพนมเปญจะมีประชากรไม่เกิน 25,000 คน ส่วนเดียวของอาณาจักรที่มีประชากรตั้งหลักแหล่งหนาแน่นก่อนทศวรรษ 1860 อยู่ทางใต้และตะวันออกของพนมเปญ ที่สำคัญคือ สุรุก (เมือง) คอนข้างรวย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่นอกเส้นทางการรุกรานและเส้นทางการอพยพของไทยและเวียดนาม ประชากรเกือบทั้งหมดเลี้ยงชีพด้วยการปลูกข้าว การค้าและอุตสาหกรรมอยู่ในกำมือของชนชั้นกลุ่มน้อย เช่น การตลาด การทำสวน การค้ากับต่างประเทศอยู่ในกำมือของชาวจีน การค้าวัวควาย การทอผ้า และการทำประมงเพื่อขายอยู่ในการควบคุมของชนกลุ่มน้อยมุสลิม โดยเมื่อเทียบกับรัฐอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์ กัมพูชาเป็นประเทศที่การผลิต การพัฒนายังล้าหลัง การคมนาคมอยู่ในสภาพลำบาก ผลผลิตส่วนเกินแทบไม่มี กัมพูชาจึงระบบเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับการเพาะปลูก โดยถือครองที่ดินขนาดเล็กเท่านั้น การค้ากับต่างประเทศถูกจำกัดด้วยข้อเท็จจริงที่ว่า เมื่อทำสำคัญและมีศักยภาพของพนมเปญถูกตัดขาดจากโลกภายนอกตลอดช่วงเวลาดังกล่าวโดยเวียดนาม (แซนด์-เลอร์, 2543: 150-152)

3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของกัมพูชภายใต้อาณัติอาหรับของฝรั่งเศส

การแสวงหาอิสรภาพด้วยการดึงฝรั่งเศสเข้ามาคุ้มครองกัมพูชาให้รอดพ้นจากการคุกคามและอิทธิพลของเวียดนามและไทย การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจภายใต้อาณัติอาหรับของฝรั่งเศสที่สำคัญ คือ การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีในการทำงาน ที่ถูกจำกัดเฉพาะในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ ซึ่งกลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าวขนาดใหญ่ โดยที่ภาคอื่น ๆ ของประเทศเป็นการปลูกข้าวขนาดเล็กมุ่งทำกินในครอบครัวเท่านั้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเป็นไปอย่างเชื่องช้า ส่วนหนึ่งมาจากความล้าหลังของการติดต่อสื่อสารภายในประเทศ และส่วนหนึ่งมาจากการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ ดังนั้นสังคมในส่วนที่

ได้รับการพัฒนาจะอยู่ภายใต้การดูแลของฝรั่งเศส โดยมีพวกต่างดาว เช่น จีนและเวียดนามเป็นผู้ช่วย

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าสิริวัชรวิฑูรี ถือได้ว่าฝรั่งเศสเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินเกือบทั้งหมดของกัมพูชา ผ่านการทำงานในการจัดเก็บภาษี เกลือ แอลกอฮอล์ ผืน ข้าว และพืชผลอื่น ๆ รวมทั้งภาษีสินค้านำเข้าส่งออก ราษฎรที่ยากจนเกินกว่าจะจ่ายภาษี ก็ให้เกณฑ์แรงงานแทนการจ่ายเงินปีละ 90 วัน โดยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ฝรั่งเศสได้มีการปรับเพิ่มค่าชำระภาษีไปทั่วดินแดนอินโดจีน ด้วยการผลักภาระหนี้สงครามให้กับประชาชน ชาวไร่ชาวนาจำนวน กว่า 300 คนจากเขตตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงพนมเปญได้เดินทางมาเมืองหลวงเพื่อกรบบังคมทูลถึงความทุกข์ยากและให้ลดภาษี โดยเพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็น 3,000 คน และ 40,000 คน ในเวลาต่อมา จนนำไปสู่การยกเลิกการเกณฑ์แรงงานในปี พ.ศ. 2459 อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสได้กระชับการปกครองอย่างเข้มงวดจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมากมาย ในเวลาต่อมา มีการเกณฑ์แรงงานไพร่เพื่อใช้ในการก่อสร้างโครงการสาธารณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างถนนและแหล่งท่องเที่ยวบนภูเขาโบกอร์ (Bokor) ซึ่งเปิดใช้ในปี พ.ศ. 2468 ที่ใช้แรงงานนักโทษซึ่งต้องสูญเสียชีวิตจำนวนมากไปกับการก่อสร้างครั้งนี้ รวมทั้งการเปิดโรงสีข้าวขนาดใหญ่ในปี พ.ศ. 2460 จึงนับเป็นช่วงแห่งความมั่งคั่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับฝรั่งเศสและพ่อค้าชาวจีนท้องถิ่น มีผลให้ช่องว่างระหว่างรายได้ของชาวกัมพูชากับฝรั่งเศสนั้นห่างมาก (แซนด์เลอร์, 2543: 239-243)

3.3 สภาพเศรษฐกิจของเกาะกง

ในการทำความเข้าใจเศรษฐกิจยามสงครามในฐานะที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการก้าวขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำไทยเกาะกงนั้น ผู้ศึกษาแบ่งสภาพเศรษฐกิจของเกาะกงเป็นช่วงสำคัญดังนี้

1) สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงก่อนตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส มีการทำมาหากินกันอย่างเรียบง่าย เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยพืชสมุนไพรและสัตว์นานาชนิด เช่น มะปริง ผลคุย สะตอ ไม้ยางแดง ไม้พะนง ตาเสือ ขำแพวก ตะบาก เป็นเมืองแห่งป่าและภูเขา มีแม่น้ำลำคลองอยู่ทั่วไป ศูนย์รวมกิจกรรม

ต่าง ๆ อยู่ที่บ้านข้างนอนซึ่งตั้งอยู่ชายฝั่งของแม่น้ำเกาะปอ พื้นที่ราบเหมาะแก่การทำสวน ทำนาทั่วไป ได้หมู่บ้านข้างนอนลงไป ริมฝั่งแม่น้ำตะวันออกของแม่น้ำเกาะปอมีหมู่บ้านใหญ่อีกหมู่บ้านตั้งอยู่ คือ หมู่บ้านเกาะปอ ซึ่งมีแม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกันได้แก่ แม่น้ำเกาะปอและแม่น้ำคลองคิน (กลางคิน) มีคอนหาดทรายใหญ่และยาวอยู่กลางแม่น้ำ จึงเป็นที่อาศัยของปลา ปู หอย ในฤดูแล้งในแม่น้ำกลายเป็นน้ำเค็ม ปูม้า ปูดำ ปลากระบอกขาว ปลาตอกหมาก ปลาหางกิว ปลาสละ ปลาสากรมืออยู่อย่างชุกชุม เมื่อถึงฤดูฝนในแม่น้ำจะกลายเป็นน้ำจืด สายน้ำไหลบ้างมาจากป่าจากภูเขา ในแม่น้ำจึงอุดมไปด้วยหมู่บ้านน้ำจืด เช่น ปลาสูบ ปลาซ่า ปลาพวง ปลาตะเพียน ปลาสรวย ปลาโทงโถง รวมทั้งกุ้งน้ำจืด และหอยต่าง ๆ เป็นต้น ความเป็นอยู่ของผู้คนในขณะนั้นจึงมิได้มีความอดอยาก ผิดเคืองแต่อย่างใด ในด้านการค้าช่วงเวลาดังกล่าวนั้นมีการเดินเรือกลไฟของบริษัทเอเชียติคซึ่งเป็นทั้งเรือบรรทุกสินค้าและคนโดยสารเดินทางล่องระหว่างชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของอ่าวไทย จากกรุงเทพฯ ถึงเมืองเกาะกงและท่าเรือเรียมของกัมพูชา เรือสินค้าลำแรกที่ใช้เป็นเรือเมล์มีชื่อว่า เรือตราด ลำต่อมาชื่อ จูราทุช เป็นเรือรับส่งสินค้าและผู้โดยสารจากจังหวัดต่าง ๆ ตามชายฝั่งทะเล เช่น ระยอง จันทบุรี และตราด เลยลงมาถึงเกาะกง ขนส่งสินค้าจากบ้านปากคลองถนนควาย เกาะกะปิ ชัดใจ จนถึงท่าเรือเรียมของเขมร ที่เรียกว่า ห้อยยั้ง พ่อค้ารับซื้อของป่าจำพวกหนัง เขา และหนองา เครื่องสมุนไพรต่าง ๆ ไม้แดง ไม้ค่างได้น้ำมันยาง ยางรงทอง กฤษณา กระวาน ส่งไปขายยังกรุงเทพฯ โดยเรือบรรทุกที่นำสินค้ามาแลกเปลี่ยนไปมาระหว่างชุมชนกับเมือง หรือแม้แต่เรือสำเภาบรรทุกสินค้าจากจีน นำสินค้าจำพวกไหม ไห ถ้วยชามแบบต่าง ๆ ครกหิน และเครื่องใช้ทำด้วยเครื่องถ้วยเคลือบเหลือง เข้ามาจำหน่ายที่ท่าเรือเกาะปอทุกปีเป็นประจำ เมื่อมีเรือสินค้าเข้ามาแน่นอน อาชีพประมงจึงมีความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งการตัดฟันและการตั้งโรงเผาถ่านไม้โกงกาง กิจการค้าขายดีขึ้นทุกแห่ง คนไทยเกาะกงจึงมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างผาสุก (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2548: 21-80; ประเสริฐศิริ, 2558)

2) สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงในสมัยสมเด็จพระนโรดม สีหนุ หลังจากตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ในช่วงแรกกิจการด้านต่าง ๆ ยังคงดำเนินด้วยดี มีการจัดตั้งหน่วยงานภาษี โดยเก็บทั้งภาษีขาเข้าและขาออกทุกอย่างที่ประชาชนทำได้ มี

ด้านภาษีตั้งอยู่ 2 แห่ง คือด้านภาษีที่หมู่บ้านปากน้ำถนนควายและที่เกาะเสกิดได้แก่ (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2548: 94-97; ประเสริฐศิริ, 2558)

2.1) ภาษีประจำตัวชายฉกรรจ์ที่มีอายุ 20 ปี เรียกว่า เสียก้ารดคนละ 8 เหรียญ และเด็กชายที่มีอายุครบ 17 ปี เสียค่าใบเลขขึ้น หรือก้ารดเด็ก เป็นเงิน 2 เหรียญ 50 เจียม

2.2) ภาษีสมพัทธร สำหรับคนที่มียี่นา และสวน

2.3) ภาษีค่าน้ำ เก็บจากผู้ประกอบอาชีพประมง หมู่บ้านชายทะเล เช่น เกาะกะปิ บางกระสอบ ส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพประมง ชายกะปิปลาเค็ม เป็นต้น โดยมีการประมูลแบ่งเขตทะเลตามความเหมาะสมของผู้ประมูล นายอากรประมูลจะเสียภาษีให้แก่ราชการอีกทอดหนึ่ง ซึ่งผู้ประกอบอาชีพประมงจะทำการประมงข้ามเขตมิได้ คือ เขตปากคลองถนนควาย ตั้งแต่หาดทรายยาวติดต่อกันไทยยาวลงไปถึงร่องน้ำคลองบางกะซ้าง ะหว่างแหลมสนกับแหลมศอก เขตเกาะกะปิผูกขาดอากรตั้งแต่คลองบางกะซ้างลงไปตลอดอ่าวเกาะกะปิ ถึงแหลมด่าน เครื่องมือที่ต้องเสียค่าน้ำมีระวะไสเคย ซิปไต้กึ่ง อวนจับปลาชนิดต่าง ๆ เช่น อวนเข็น อวนล้อม อวนถ่วง และอวนลอย เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องเสียค่าน้ำในแม่น้ำลำคลองให้แก่กำนันเพื่อนำส่งกับทางการในเขตที่เข้าไปทำการประมงด้วย

2.4) ภาษีเรือ เรือทุกลำที่ใช้ใบแล่นในแม่น้ำลำคลอง ต้องตีตราเขียนหัวเรือ และมีสมุดประจำเรือที่เรียกว่าไผ เพื่อเวลาถูกเจ้าหน้าที่ตรวจ ซึ่งต้องเสียทุก ๆ ปี ณ ที่ทำการด่านเก็บภาษี เรียกว่า นายด่าน เป็นชาวฝรั่งเศส

นอกจากการจัดเก็บภาษีดังกล่าวแล้ว รายได้สำคัญอีกประการคือ การขายเกลือ โดยนายด่านฝรั่งเศสเป็นผู้ผูกขาดในการจำหน่าย ก่อสร้างโคกตั้งหรือฉางเก็บเกลือเป็นอาคารคอนกรีต โดยห้ามมิให้ชาวบ้านซื้อเกลือจากที่อื่น เกลือที่ฝรั่งเศสขายนั้น ใส่กระสอบปานใบเล็กขนาด 50 กิโลกรัม แต่เป็นเกลือคุณภาพไม่ดี มีสีเหลืองและกรวดทรายปะปน ไม่เหมาะกับการนำมาดองปลาและใส่กะปิ เพราะจะทำให้ราคาเสีย ชาวบ้านจึงต้องซื้อเกลือฝรั่งเศสส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งใช้เกลือเถื่อนที่ลักลอบนำเข้ามาจากไทย เพราะเป็นเกลือมีคุณภาพ สีขาวและสะอาด เกลือฝรั่งเศสจะถูกนำมาใช้ต่อเมื่อไม่มีเกลือจากไทยเพียงพอ

ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการรวมตัวของคนไทยเกาะกงเข้ากับคณะอิสระเขมรและญวนเพื่อสู้รบเพื่อปลดแอกจากเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสแล้วนั้น การทำมาหากินในช่วงนี้เป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากต้องคอยระมัดระวังการโจมตีจากฝรั่งเศส ดังเรื่องของนายบัว เอี่ยมวิไลที่ลงไปค้าขายในตลาดคลองใหญ่ ขณะที่นำเรือจอดกำบังในคลองบ้านแหลมเปราะ ได้มีเรือยนต์ของทหารฝรั่งเศสแล่นผ่านมา ชาวบ้านต่างพากันหลบซ่อนตัวเพื่อมิให้ทหารฝรั่งเศสพบเห็น ทหารฝรั่งเศสนำเรือจอดชายฝั่งขึ้นบกคนที่พักอาศัย จุดไฟเผากระท่อมของชาวบ้าน และระดมยิงเรือที่จอดอยู่ เมื่อทหารฝรั่งเศสกลับไป นายบัวจึงอุดรูรั้วของเรือและรีบแล่นไปยังคลองใหญ่ ต่อ กะปิเสียหายไปกว่าร้อยกิโลกรัม (ประโยชน์ โยธาภิรมย์, 2548: 159) คนไทยเกาะกงส่วนหนึ่งได้อพยพเข้ามาอยู่บริเวณหาดเล็กและคลองใหญ่ ทำการประมงและค้าขายสินค้าโดยอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติและที่เคยติดต่อกับค้าขายกันมา สินค้าส่วนใหญ่จะถูกนำเข้าไปขายให้กลุ่มคนไทยเกาะกงที่รวมกันเป็นคณะอิสระ เป็นแก๊งตบข้างดินประสิว แป้งทองเหลือง กำมะถันเหลือง ตะกั่ว และของใช้ต่าง ๆ เช่น ผงซักฟอก สบู่ แป้ง เป็นต้น (ปฐวี ไซตอินันต์, 2556: 68-69)

ในช่วงกึ่งศตวรรษหลังของศตวรรษที่ 20 การเมืองและความมั่นคงในกัมพูชามีความผันผวนอย่างรุนแรงบ่อยครั้ง เศรษฐกิจของกัมพูชาจึงเปลี่ยนแปลงตามแรงเหวี่ยงทางการเมืองด้วยอุดมการณ์เป็นส่วนสำคัญในการต่อสู้กันทางการเมืองเกือบตลอดเวลา ซึ่งผู้ที่เป็นศูนย์กลางอำนาจในแต่ละช่วงสมัยจะเป็นผู้กำหนดทิศทางและโครงสร้างเศรษฐกิจ เมื่อสิ้นทศวรรษที่ 1980 หรือปี พ.ศ. 2523-2533 โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเกือบทุกอย่างถูกทำลาย นำไปสู่การเริ่มต้นวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจใหม่และการก้าวขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจบนซากปรักหักพังนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำคนไทยเกาะกง การเปลี่ยนแปลงในกัมพูชาด้วยวิธีการที่รุนแรงหลายครั้ง ตั้งแต่ได้รับเอกราชเป็นต้นมา ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจขาดความต่อเนื่อง ไม่เพียงเท่านั้น การทำลายทรัพยากรมนุษย์และสถาบันทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องเป็นการทำลายขวัญของประชาชนและทำลายรากฐานของเศรษฐกิจทั้งระบบด้วย

สภาพเศรษฐกิจกัมพูชาในทศวรรษที่ 1950 หรือปี พ.ศ.2493-2503 นั้น มีรากฐานจากเกษตรกรรม อันมีลักษณะเป็นแบบยุคก่อนทุนนิยม ผลผลิตแทบทั้งหมดถูกบริโภคไม่เหลือขาย ในภาคอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ชาวต่างชาติเป็นเจ้าของกิจการ อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ในปี พ.ศ. 2499 - 2504 ภายหลังจากได้รับเอกราชถือได้ว่าเป็น “ยุคทอง” (Golden Age) ของการมีเสถียรภาพและความก้าวหน้ารุ่งเรืองอันเป็นผลสำคัญมาจากการเพิ่มผลผลิตข้าว ภายใต้งบการเงินที่เอื้อต่อการขยายการผลิต คือความสงบ สันติในชนบท (ธีระ นุชเปี่ยม, 2542: 35)

สมเด็จพระนโรดม สีหนุมีอำนาจปกครองในช่วงปี พ.ศ. 2496-2513 ตลอดระยะเวลา 17 ปี หลังสิ้นสุดการปกครอง กัมพูชามีประชากรประมาณ 6.9 ล้านคน แต่ละคนมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 110 เหรียญสหรัฐ ฯ เมื่อเทียบกับของไทยขณะนั้นอยู่ที่ 150 เหรียญสหรัฐ ฯ ธนาคารโลกกล่าวว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2495-2502 อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของกัมพูชาเฉลี่ยปีละ 5% แต่ใน 2-3 ปี ตกเหลือประมาณ 3 % กัมพูชาประสบปัญหาภัยการขาดดุลการค้าอย่างรุนแรงจนทำให้ทองคำและทุนสำรองเงินตราต่างประเทศลดลงอย่างรวดเร็ว จนในปี พ.ศ. 2506 กัมพูชาเข้าสู่สภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจโดยพบว่าภาคเกษตรมีปัญหามากที่สุด (เขียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข, 2543: 73; ธีระ นุชเปี่ยม, 2542: 36)

สาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้เศรษฐกิจของกัมพูชาในปลายสมัยรัฐบาลของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ คือ

- การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจไปมา ระหว่างระบบทุนนิยมกับสังคมนิยม เป็นการเล่นการเมืองของรัฐบาลที่มากเกินไป
- การควมรวมกิจการทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญมาเป็นของรัฐ ส่งผลให้ประสิทธิภาพลดลง ได้แก่ ธุรกิจภาคการเงิน-การธนาคาร การค้าระหว่างประเทศ และวิสาหกิจต่าง ๆ
- การแสดงความเป็นกลางของรัฐบาลสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ซึ่งมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งกับไทย เวียดนามได้และสหรัฐอเมริกา

- การระงับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่อเมริกามีต่อกัมพูชา ตั้งแต่ได้รับเอกราช เพื่อป้องกันมิให้กัมพูชาโน้มเอียงไปทางฝ่ายเวียดนามเหนือและคอมมิวนิสต์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในกัมพูชา

- ความล้มเหลวในการพัฒนาภาคเกษตร กล่าวคือ รัฐบาลมิได้มีการจัดสรรงบประมาณในการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับและกระตุ้นการเติบโตของภาคเกษตรให้เกิดการขยายตัวในระยะยาวแต่อย่างใด เช่น การชลประทาน การขนส่ง เป็นต้น ขณะที่ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรถึงร้อยละ 80% ดังนั้นจึงทำให้เกิดการขยายตัวของช่องว่างระหว่างคนเมืองกับคนชนบท (Summers, 2529: 18)

เมื่อกลับมามองถึงสภาพเศรษฐกิจภายในเกาะกงในสมัยนี้ พบว่าช่วงแรกของการปกครองนั้น การประกอบอาชีพ การทำมาหากินต่าง ๆ เป็นไปอย่างคึกคัก ชาวบ้านอพยพกลับเข้ามาสร้างครอบครัว ตั้งถิ่นฐานมีความมั่งคั่งจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในเกาะกง มีเรือประมงไทยเข้ามาทำการจับปลาโดยเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ พร้อมกับนำความรู้ทางการประมงมาเผยแพร่ด้วย ต่อมาเมื่อเกิดกรณีเขาพระวิหารจนกระทั่งประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับกัมพูชา และการดำเนินนโยบายชาตินิยมของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ทำให้เรือประมงของไทยไม่สามารถเข้าไปทำการประมงได้ดังเช่นเคย ส่งผลให้การติดต่อค้าขายและเดินทางไปมาหาสู่กันเป็นไปลำบากมากขึ้น เมื่อมีการกวาดล้างด้วยข้อหาเอาใจออกห่าง ชาวบ้านจึงต้องละทิ้งสมบัติและทรัพย์สิน โดนขับไล่และหลบหนีออกจากพื้นที่ของตนเองเข้าไปสมทบกับคณะอิสระไทยเกาะกง และเมื่อมีจำนวนมากขึ้น ส่งผลต่อเสบียงอาหารและอาวุธ จึงนำไปสู่การแย่งชิงเสบียงอาหารและอาวุธ จากการโจมตีค่ายทหารของกัมพูชา ซึ่งต่อมาได้เพิ่มความเข้มงวดโดยทำการกวาดต้อนประชาชนที่อยู่กระจัดกระจายให้ย้ายมาอยู่รวมกัน ทำการควบคุมและตัดการติดต่อระหว่างชาวบ้านกับแกนนำคนไทยเกาะกง ดังนั้นคณะอิสระจึงต้องแบ่งกำลังเดินทางแยกย้ายออกหาอาหารและเครื่องอุปโภคอื่น ๆ โดยเฉพาะในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่น มันดง กลอย ถั่ว เป็นอาหารหลักในขณะนั้น

เศรษฐกิจของกัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2510-2511 เริ่มสะดุดเนื่องจากขาดรายได้อันเป็นผลมาจากการค้าแบบลักลอบ การจัดการที่ผิดพลาดทางอุตสาหกรรมที่

รัฐควบคุม และค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย ส่วนปัญหาทางเกษตรกรรมก็ไม่เคยดึงดูดความสนใจจากเจ้าสิทธิที่ดินเลยยาว ปัญหาเหล่านี้ได้แก่ ผลผลิตที่ตกต่ำ การชลประทานที่ไร้ประสิทธิภาพ และดอกเบี้ยสูงลิ่วที่เรียกจากเงินยืมของชาวนาซึ่งกำลังทวีความรุนแรงขึ้นเนื่องจากการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วและการผันผวน ด้านราคาในตลาดโลก ถึง พ.ศ. 2510 ปัญหาเหล่านี้เริ่มวิกฤต แต่ปฏิกิริยาจากเจ้าสิทธิก็ยังเป็นการละเลยไม่เอาพระทัยใส่เช่นเดิม ทรงผันอำนาจทางการเมืองไปให้กับลอน นอล และ สิริก มาดัก มากขึ้นเรื่อย ๆ ทรงหวังว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นเพื่อช่วยเศรษฐกิจของประเทศ หรือไม่ก็คนที่รับผิดชอบงานทำหน้าที่บกพร่องจนจะช่วยเพิ่มอำนาจให้กับพระองค์เอง แต่ก็ทรงรู้สึกได้ถึงความไม่มั่นคงของพระองค์ ฝ่ายศัตรูกำลังกล้าแข็งขึ้นทุกขณะ (แซนด์เลอร์, 2543: 317-318)

3) สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงในสมัยรัฐบาลนายพลลอน นล สภาพทางเศรษฐกิจของกัมพูชาทุกไตรมาสก็ยิ่งย่ำแย่ลงเรื่อยๆ เมื่อรัฐบาลนายพลลอน นล ได้ทำการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลของสมเด็จพระนโรดม สีหนุ เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2513 ภายใต้การสนับสนุนของอเมริกาเพื่อทำลายฝ่ายคอมมิวนิสต์ ผลที่ตามมาคือ

3.1) โครงสร้างพื้นฐานภายในของกัมพูชา ไม่ว่าจะเป็นถนน สะพาน ทางรถไฟ และยานพาหนะต่าง ๆ ถูกทำลายจากการใช้กองทัพอากาศโจมตีฝ่ายคอมมิวนิสต์

3.2) มีการใช้งบประมาณทางด้านการทหารจำนวนมากกว่ารายรับของประเทศประมาณสองเท่า

ผลปรากฏว่า เศรษฐกิจในกัมพูชาลดต่ำลงทุกด้าน สภาพในขณะนั้นเสียหายอย่างมหาศาลจากสงครามและการปฏิวัติ ทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ประมาณว่ามีผู้เสียชีวิตระหว่างสงครามราว 600,000 คน หรือ 1 ใน 6 ของประชากรทั้งหมดจากการทิ้งระเบิดอย่างหนักของอเมริกา ประชากรประมาณ 2 ล้านคน ต้องกลายเป็นผู้ลี้ภัยประสบกับความอดอยากขาดแคลนอย่างหนัก ผลผลิตข้าวลดจาก 3.8 ล้านตัน ในปี พ.ศ. 2512-2513 เหลือ 2.1 ล้านตันในปีต่อมา และเหลือไม่ถึง 1 ล้านตัน และ 760,000 ตัน ในปี พ.ศ. 2515-2516 และปี พ.ศ. 2516-2517 ตามลำดับ นอกจากนี้ปฏิบัติการทางทหารได้ทำลายพืชผลและทำให้เส้นทางคมนาคมขนส่งถูกตัดขาดทั้ง

ถนนและสะพาน ประมาณร้อยละ 75 ของสัตว์เลี้ยงได้ถูกทำลายไประหว่างสงคราม ประชากรในเขตเมืองอยู่รอดได้ด้วยการส่งข้าวช่วยเหลือโดยสหรัฐอเมริกา

ภาคอุตสาหกรรมที่มีขนาดเล็กมากอยู่แล้วก็ได้รับความเสียหายอย่างหนัก โรงสีข้าวทั้งหมด 1,400 แห่ง ในปี พ.ศ. 2517 เหลือที่เปิดกิจการเพียง 300 แห่ง โรงงานผลิตปุ๋ยฟอสเฟตและโรงงานกระดาษถูกทำลายจนหมดสิ้น ขณะที่ประชากรส่วนใหญ่หนีภัยสงครามจากเขตชนบทเข้าสู่ตัวเมือง ภายหลังที่อเมริกาหยุดทิ้งระเบิดตามข้อตกลงปารีสและลดความช่วยเหลือในกัมพูชาแล้ว ส่งผลให้ประชาชนเริ่มอดอาหาร เนื่องจากในต้นปี 2517 พื้นที่ทำการเกษตรในชนบทอยู่ภายใต้การครอบครองของฝ่ายคอมมิวนิสต์เกือบทั้งหมด นั่นหมายถึง การถูกตัดขาดจากแหล่งผลิตอาหารนั่นเอง ความอ่อนแอและไร้เสถียรภาพของการเมืองภายในถูกซ้ำเติมจากการทุจริต ใช้อำนาจรั้งหลวง นายทหาร ผู้บังคับบัญชาได้สร้างบัญชีเงินเดือน “กองทัพผี” เพื่อเบิกจ่ายช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา แล้ว้วยักยอกเงินเหล่านั้นเป็นของตนเอง (ธีระนุชเปี่ยม, 2542: 56-59)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการล่มสลายของเศรษฐกิจในระดับมหภาค พบว่าเศรษฐกิจเกาะกงในช่วงนี้กลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง แม้จะมีการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างหนัก เนื่องจากมีการสานสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับกัมพูชาขึ้นอีกครั้ง ประกอบกับบริเวณชายแดนบ้านหาดเล็กนั้น ได้กลายมาเป็นจุดสำคัญที่จะส่งสินค้าเข้าไปบรรเทาความขาดแคลนในกัมพูชา ทำให้มีการไปมาหาสู่ค้าขายติดต่อกันเช่นเดิม โดยเฉพาะสินค้าจากการทำประมงที่ลำเลียงเข้ามาขายในหาดเล็ก คลองใหญ่และตราด ชาวบ้านเร่งกันทำนา ทำไร่เช่น อ้อย มัน กกล้วย เพื่อสนับสนุนเสบียงให้กับคณะอิสระได้มีพอต่อการบริโภค และเมื่อคณะอิสระไทยเกาะกงสามารถควบคุมชายฝั่งทะเลได้ ทำการติดต่อดำขายกับบ้านอ่าวซ้อและบ้านท่าเรือจาง จังหวัดตราด ชาวบ้านจะนำสัตว์น้ำที่จับได้มาให้อคณะอิสระเป็นผู้ขายแก่พ่อค้า การเปิดท่าเรือติดต่อดำขายนี้ทำให้ไม่ขาดแคลน ข้าวของดังเคยมา เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค น้ำมัน ข้าวสาร เกลือ น้ำ อ้อย น้ำตาล ยาสูบ ตลอดจนเครื่องมือจักรกล ที่พ่อค้านำมาขายในราคาที่เป็นธรรม ชุมชนเกาะกงและหาดเล็กจึงคึกคักไปด้วยกิจการค้าขายแดน (ประเสริฐ ศรี, 2558)

ในช่วงแรกเส้นทางการเดินเรือผ่านคลองฟลิมาต และย้ายไปยังแพรกษัตริย์ การค้าขายดังกล่าวทำให้คณะอิสระได้เปอร์เซ็นต์เป็นเงินส่วนกลางที่นำไปใช้ในการสนับสนุนกองทหาร ส่วนพื้นที่ชายทะเลได้แหลมเทียนลงไป คณะอิสระได้เปิดท่าเรืออีกหนึ่งที่ คือ บ้านหินขาว ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลไม่แพ้ชายฝั่งทะเลตอนบน นอกจากนี้ยังจัดสร้างอู่ต่อเรือ โรงงานเลื่อยไม้ ที่บ้านพิพาทอันอุดมด้วยไม้นานาชนิด โดยเฉพาะไม้ตะเคียนทองซึ่งเป็นไม้ตะเคียนชั้นดี รวมถึงการตัดเย็บเสื้อผ้าทั้งเครื่องแบบของคณะอิสระและคนในชุมชนโดยแรงงานผู้หญิง

จากปี พ.ศ. 2515-2518 ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เองที่นายประเสริฐ ศิริ ชาวไทยเกาะกงประสบความสำเร็จทางธุรกิจ จากการทำธุรกิจสร้างสะพานปลาที่บริเวณบ้านคลองหิน ซื่อขายสินค้าประมง นำส่งสินค้าอุปโภค บริโภคต่าง ๆ ส่งผ่านเกาะกงเข้าสู่กัมพูชา รวมถึงการนำสินค้าที่เหลือใช้จากสงครามที่ทำกำไรให้อย่างมาก คือทองเหลืองปลอกกระสุนประเภทต่าง ๆ จากพ่อค้าเขมรในกัมพูชา 5-6 บาท และขายต่อในราคาทั่วโลก 28 บาท ทำให้ในช่วงพมเปญใกล้แตกนั้น นายประเสริฐศิริ มีเงินสกุลต่าง ๆ หมุนเวียนจำนวนมาก และมีฐานะเป็นเจ้านายในกัมพูชาอยู่หลายสิบล้านบาท รวมทั้งเป็นเจ้าของสายการบินภายในประเทศระหว่างกัมพูชา-โลมกับพมเปญด้วย (ชัยณรงค์ พันธุ์ประชา, 2539: 97)

4) สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงในสมัยเขมรแดง หลังจากที่ย้ายเขมรแดงสามารถยึดอำนาจจากรัฐได้สำเร็จ สภาพเศรษฐกิจในขณะนั้นเสียหายอย่างมหาดลจากสงครามและการปฏิวัติ ทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ประมาณว่ามีผู้เสียชีวิตระหว่างสงครามราว 600,000 คน หรือ 1 ใน 6 ของประชากรทั้งหมด จากการทิ้งระเบิดอย่างหนักของอเมริกา ประชากรประมาณ 2 ล้านคน ต้องกลายเป็นผู้ลี้ภัยประสบกับความอดอยากขาดแคลนอย่างหนัก (ธีระ นุชเปียม, 2542: 56-57) ภารกิจเร่งด่วนคือ การปฏิวัติเศรษฐกิจภายใต้อุดมการณ์แบบคอมมิวนิสต์ เป็นการนำพาระบบเศรษฐกิจย้อนไปสู่สังคมรวมหมู่บุพกาล ซึ่งมีการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบคอมมิวนิสต์ กล่าวคือ พวกเขาทำการปลูกระดมคนเมืองออกสู่ชนบท นโยบายการอพยพคน ถือเป็น การเริ่มต้นของการสร้างสังคมขึ้นใหม่อย่างรวดเร็วและทำให้ประเทศทั้งหมดกลายเป็นชนบท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรากฐานที่อาศัยชาวนายากจนและชนชั้นกลาง

ระดับล่างเป็นพลังสำคัญ ประชาชนกินอยู่ตามมีตามเกิด สัญลักษณ์ของระบบทุนนิยมทั้งหมด เช่น เงินตรา ธนาคร ห้างร้าน ฯลฯ ทั้งหลายถูกทำลายหมดสิ้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมืองหยุดลง เหลือเพียงกิจกรรมหลักในการดำเนินเศรษฐกิจ คือ การเกษตร การชลประทานและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวกับการเกษตร อุตสาหกรรมทอผ้า และการผลิตของใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้นโดยอาศัยแรงงานที่ได้จากความสมัครใจ แรงงานที่ได้มาจากการปลุกกระตุ้น และแรงงานที่ได้จากการบังคับ กวาดต้อน ใช้กำลังรุนแรง

จากการดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวพึ่งตนเอง (autarky) ทำให้ในปี พ.ศ. 2518 กลายเป็นปีแห่งความโหยหิว รัฐควบคุมแหล่งเก็บช้างและอาหารทั่วประเทศ ประชาชนมีกินพอประทังชีวิตเท่านั้น ซึ่งต่างจากเหล่าผู้นำ ทหารและคนของพรรคที่ได้รับการดูแลอย่างดี นอกจากนี้มีผลอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตของประชาชนในกัมพูชา คือ นโยบายสร้างระบบเศรษฐกิจแบบคอมมูนเต็มรูปแบบให้เป็นรากฐานที่แท้จริงของกัมพูชาใหม่ นอกจากการผลิตร่วมกันแล้ว ยังรวมไปถึงการกิน การใช้ การอยู่ร่วมกัน การแยกเด็กจากพ่อแม่ ซึ่งเป็นการสลายระบบครอบครัวที่เป็นฐานรากของสังคมกัมพูชาซึ่งเป็นการทำลายทั้งระบบที่ดิน ครอบครัวและพุทธศาสนา ทฤษฎีลี้ทั้งหมดจึงตกเป็นของรัฐหรือ Angkar (ธีระ นุชเปี่ยม, 2542: 90-105)

อย่างไรก็ตาม พบว่าการใช้แรงงานอย่างมหาศาลในภาคการเกษตรโดยขาดหลักวิชาการ ขาดประสิทธิภาพ และความเป็นเอกภาพของแรงงานนั้น ไม่ได้ช่วยให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด การขาดความรู้ ประสบการณ์ ขาดการพัฒนาระบบชลประทาน รวมถึงปัจจัยขั้นพื้นฐานทุกประการ นำไปสู่ความล้มเหลวโดยสิ้นเชิงของนโยบายดังกล่าวภายใต้คำขวัญ “สามตันต่อหนึ่งเฮกตาร์” ขณะเดียวกันหลังจากที่ยกเลิกการใช้เงินตราและระบบธนาครมาเป็นระบบแลกเปลี่ยนแล้วนั้น ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปอย่างจำกัดมาก คู่ค้าในระบบแลกเปลี่ยนที่สำคัญมีเพียงจีน เกาหลีเหนือ ยูโกสลาเวีย และไทยเท่านั้น กัมพูชาในสมัยเขมรแดงจึงต้องอาศัยความพยายามในการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ที่ได้รับความช่วยเหลือจากจีนอย่างจำกัด ไม่มีการใช้เงิน ไม่มีร้านค้าและการสื่อสารคมนาคม โดยที่ในปี พ.ศ. 2519 พบว่า ประชาชนกัมพูชามีรายได้เฉลี่ยปีละ 2000 บาทต่อคนเท่านั้น

ภายใต้การดำเนินนโยบายอย่างเข้มข้นดังกล่าว ทั้งกัมพูชาและชาวไทย เกาะกงได้พยายามหนีตาย ลักลอบอพยพเข้าไปอยู่ฝั่งไทยจำนวนมาก คนไทยเกาะกงที่ยังอยู่ ก็ต้องเผชิญกับความยากแค้น อดอยาก และโหดร้ายไม่ต่างจากชาวกัมพูชาคนอื่นเลย แทบไม่เหลือสิ่งใดให้เป็นความหวังของทุกคน แกนนำคนสำคัญบางส่วนได้ลี้ภัยเข้ามายังคลองใหญ่ ทำงานประสานกับกองกำลังในกัมพูชาและคนไทยเกาะกงในคลองใหญ่ที่เข้ามาทำมาหากินที่นี่เพื่อช่วยเหลือกองกำลังในกัมพูชา ท่ามกลางสถานการณ์เลวร้ายทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่ยากต่อการดำรงชีวิต เกาะกงกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่ใช้ในการส่งเสบียง อาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อสนับสนุนกองกำลังในการต่อสู้เขมรแดง โดยได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยเกาะกงที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและสามารถสะสมทุนทางการเมืองและเศรษฐกิจจนกลายเป็นชนชั้นนำท้องถิ่นในพื้นที่หาดเล็ก-คลองใหญ่ได้ ดังคำสัมภาษณ์ของคนไทยเกาะกงที่กล่าวถึงนายประเสริฐ ศรี ซึ่งขณะนั้นได้เป็นกำนันตำบลหาดเล็กแทนกำนันโพธิ์ผู้เป็นพ่อ

*“ช่วงนั้นลำบากกันมาก ก็ได้ลุงเค้าเนี่ยแหละ คอยส่งข้าว
ส่งน้ำ ส่งเสบียงให้” (บุญ ตุน, 2558)*

5) สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงภายหลังการสิ้นสุดยุคเขมรแดง นับตั้งแต่ที่กองกำลังแนวร่วมสามัคคีประชาชนกู้ชาติกัมพูชา (National United Front for Nation Salvation, Solidarity and Liberation of Cambodia) สามารถโค่นล้มเขมรแดงลงได้นั้น พรรคประชาชนปฏิวัติกัมพูชา (Kampuchean People’s Revolutionary Party) ภายใต้การนำของเฮง สาร์น ที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนาม รัฐบาลเป็นผู้สร้างกลไกดำเนินงานทางเศรษฐกิจ โดยใช้ระบบกรรมสิทธิ์รวม (collectivization) ภายใต้การทำงานของกรมสามัคคี ที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2522 เพื่อรวบรวมแรงงาน ทรัพยากร และเครื่องมือในการผลิตเพื่อทำการเกษตร แล้วเอาผลผลิตที่ได้มาแบ่งปันกัน ปัญหาเร่งด่วนคือ ปัญหาปากท้องของประชาชน ภายหลังจากสิ้นสุดสงคราม บ้านเมืองมีความบอบช้ำ เกาะกงกลายเป็นอู้อี้ อดอยาก และช่องทางส่งข้าวปลาอาหารไปเลี้ยงคนทั้งประเทศ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ตอนนั้นมันเหมือนทุกอย่างเป็นศูนย์ ต้องเรียกพรรคพวกกันมาช่วยทำงาน เรื่องการพัฒนายังไม่ต้องพูดถึง เอาแค่นี้มีข้าวกินกันพอก็ดีแล้ว อาศัยพรรคพวกกันที่อยู่ในไทยช่วยเหลือ มันถึงเดินต่อได้” (เตีย บัญ, 2558)

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าในช่วงแรกนั้น สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงเป็นเศรษฐกิจยามสงคราม ซึ่งมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจก่อนทุนนิยม มีวัตถุประสงค์เพื่อหล่อเลี้ยงกองทัพและผู้คนในยามสงคราม โดยถือเป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสำคัญที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเครือข่ายชนชั้นนำคนไทยเกาะกง

4. บทสรุป

นับตั้งแต่เกาะกงตกอยู่ภายใต้การปกครองโดยฝรั่งเศสจนถึง พ.ศ. 2522 นั้น ปัจจัยทางการเมืองที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเครือข่ายชนชั้นนำคนไทยเกาะกง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายด้านอุดมการณ์ เครือข่ายทางทหาร แนวร่วม และเครือข่ายทางการเมือง ในขณะที่สภาพเศรษฐกิจของเกาะกงเป็นเศรษฐกิจยามสงคราม ซึ่งมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจก่อนทุนนิยม มีวัตถุประสงค์เพื่อหล่อเลี้ยงกองทัพและผู้คนในยามสงคราม โดยถือเป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสำคัญที่มีผลต่อกระบวนการขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของเครือข่ายชนชั้นนำคนไทยเกาะกง

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- เขียน วีระวิทย์. (2543). *กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยณรงค์ พันธุ์ประชา. (2539). *บัจจันตคีรีเขตร. พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสอายุครบ 60 ปี นายประเสริฐ ศิริ กำนันตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด*. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นท์ติ้ง เฮาส์.
- แซนด์เลอร์, เดวิด. (2543). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. พรรณงาม เกาธรรมสาร และคณะ (แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธีระ นุชเปี่ยม. (2542). *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองของกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ปลู่วี โชติอนันต์. (2556). *รัฐกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษา อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประโยชน์ โยธาภิรมย์. (2540). *บัจจันตคีรีเขตรเกาะกง เมืองแห่งความหลัง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รุ่งมณี เมฆโสภณ. (2551). *คนสองแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.
- วรรณพณี รุ่งเรืองสากุล และภิญโญ วีระสุขสวัสดิ์. (2545). *สถานะบุคคลตามกฎหมายไทยของคนเชื้อชาติไทยจากเกาะกง*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Bottomor, T. B. (1976). *Elites and Society*. Maryland: Penguin Books.

Domhoff, G. W. (2002). *Who Rules America: power and politice*. (4th ed.). New York: McGraw Hill.

Knoke, D. (1990). *Political Networks : The Structural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Summers, L. (1986). "The sources of economic grievance in Sihanouk's Cambodia". *Southeast Asian Journal of Social Science*, 14 (1).

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

เตีย บัญ. (2558, 26 มิถุนายน). *นักการเมืองกัมพูชาเชื้อสายไทยเกาะกง*. สัมภาษณ์.

บุญ ตุน. (2558, 27 มิถุนายน). *ชาวไทยเกาะกง*. สัมภาษณ์.

ประเสริฐ สิริ. (2556, 1 สิงหาคม). *นักธุรกิจชาวไทยเกาะกง*. สัมภาษณ์.

_____. (2558, 18 พฤษภาคม). *นักธุรกิจชาวไทยเกาะกง*. สัมภาษณ์.